

STM 1965

Svenskt musikhistoriskt arkiv (SMA)

Av Axel Helmer

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

Av Axel Helmer

För några år sedan väcktes tanken på att tillskapa en institution av det slag som nu håller på att byggas upp under namnet *Svenskt musikhistoriskt arkiv (SMA)*. Musikforskningen i Sverige är en disciplin stadd i expansion. Den är också relativt ung och i behov av att utvidga resurserna så att många nya krav kan tillgodoses, som ställs både av inhemsk musikodling och av musikforskningen i utlandet. Det har ansetts önskvärt att man skulle få möjlighet att sammanföra vissa organisatoriska funktioner inom musikforskningen. Framför allt behövs en central instans för registrering av svenskt musikhistoriskt källmaterial, varigenom det borde bli möjligt att samordna och befrämja en rad olika pågående eller önskvärda forskningsprojekt.

Institutionens yttre förhistoria kan refereras i korthet. Första gången projektet formulerades var i en promemoria som framlades av professor Ingmar Bengtsson i samband med en utredning om behovet av basorganisationer och personella förstärkningar inom ämnet musikforskning (mars 1963). I denna promemoria framhölls särskilt behovet av en institution, där man kunde samordna registreringen av källmaterial rörande svensk musikhistoria och som kunde fungera som stödorganisation för forsknings- och utgivningsverksamhet bl. a. i syfte att få fram urkundsserier som *Monumenta Musicae Svecicae*, kompletterad med editioner av annat betydelsefullt dokumentärmaterial. Ett år senare erhöll Institutionen för musikforskning i Uppsala ett bidrag ur Kungafonden till planering av ett svenskt musikhistoriskt arkiv. Uppdraget att utföra denna utredning gavs efter samråd mellan professor Bengtsson och Musikhistoriska museets chef fil. dr Ernst Emsheimer till undertecknad. Utredningen, om vilken mera skall anföras nedan, slutfördes under våren 1965; ett betänkande (på 21 sidor; daterat juni 1965) föreligger i stencilerad form. Samtidigt som denna utredning utfördes inlämnades (jan. 1965) från Institutionen för musikforskning i Uppsala och Musikhistoriska museet en anslagsansökan till Statens humanistiska forskningsråd om medel för arkivets igångsättande och drift under en första treårsperiod. Denna ansökan möttes med positivt intresse, och i april 1965 beviljades ett fortsättningsanslag, av vilket medel utdelades från 1 juli 1965 för en första etapp av arkivets verksamhet.

Nu på hösten 1965 är alltså Svenskt musikhistoriskt arkiv redan i funktion. Hela ärendet har avancerat snabbare än någon vågade hoppas. Sannolikt

får man tolka detta så, att planen framlagts vid en läglig tidpunkt och att man på officiellt håll funnit idén bärkraftig. Det är också ett faktum att en av de första förutsättningarna för ett ämnes arbetstekniska expansion utgöres av möjligheten till utbyggnad av de institutionella resurserna. För svensk musikhistorisk forskning är det synnerligen betydelsefullt och glädjande att detta viktiga önskemål så snabbt vunnit beaktande och stöd.

En redogörelse för arkivets nuvarande utvecklingsstadium är, så här i början av dess existens, måhända lättast att ge i form av en beskrivning av de planer och intentioner, som ligger bakom hela projektet. Själva utredningen om arkivet företogs med den allmänna föreskriften att »genomföra en inventering och utredning rörande förutsättningar och riktlinjer för ett svenskt musikhistoriskt arkiv». Mot bakgrund av en sådan formulering befanns det lämpligast att företaga arbetet med utgångspunkt från fyra konkreta mål-sättningar för arkivets verksamhet under den första tiden: (1) hänsynstagande till det aktuella läget beträffande forskningen i svensk musikhistoria, (2) insamlings- och inventeringsuppgifter, (3) informations- och kontaktfunktioner samt (4) editionsverksamhet.

Beträffande forskningens situation kan man bl. a. nämna det angelägna behovet av att täcka de »vita fläckar», som för forskningens del i stor utsträckning ännu återstår i fråga om svensk musikodling i äldre tider. Under den relativt korta tid som en vetenskapligt bedriven musikhistorisk forskning har existerat i vårt land, har studierna med få undantag varit mera punktvis insatta och koncentrerade till bestämda tidsavsnitt, genrer eller tonsättare, en naturlig följd av de enskilda forskarnas inriktningar. Och dessa forskare har ej varit många. Man kan i detta sammanhang dock särskilt framhålla Tobias Norlinds samlingar i Musikhistoriska museet, som under många år hopbragts med det uttalade syftet att de skulle ligga till grund för ett svenskt musikhistoriskt arkiv (STM 1941, s. 78). I dagens läge kan även anföras de starkt ökade editionsmässiga uppgifterna, där det gäller att göra viktiga musikaliska och musikteoretiska källor tillgängliga både för forskningen, musikundervisningen och den praktiska musikutövningen. Här kan t. ex. erinras om de av Svenska samfundet för musikhistorisk forskning utgivna respektive planerade serierna Monumenta Musicae Svecicae och Documenta Musicae Svecicae. Även dessa aktualiserar behovet av en samordning av olika forskningsinsatser i svensk musikhistoria. En annan stark drivfjäder just nu är det ofrånkomliga behovet av en fyllig och brett upplagd framställning rörande svensk musikhistoria. Planerna på en sådan är långt komna, men för att arbetet inom rimlig tid alls skall kunna föras till ett slut, krävs alltså i stor utsträckning *ren primärforskning*. Det rör sig alltså om stora forskningsuppgifter, som är väl

ägnade att styra arkivets verksamhet under den första tiden. De aktuella inventeringarna kan dessutom fullföljas endast om arbetet bedrivs på institutionell grundval. En central uppgift för arkivet skulle med andra ord vara att effektivisera och centralisera olika arkivinventeringar och katalogiseringar i syfte att rationalisera vissa moment i forskningsarbetet. Det gäller t. ex. att få till stånd en verkligt allsidig musikhistorisk bibliografi, i vilken även relevant material i annan litteratur än den rent musikaliska eller musikhistoriska kan inarbetas. Det gäller en generell inventering av notiser av musikalisk art, alltifrån omnämmanden i äldre krönikor och tillfällighetsdikter till det överflödande rika materialet i tidningspressen från de senaste tvåhundra åren. Det erfordras musikerförteckningar, repertoar- och konsertförteckningar, vidare materialsammanställningar för undersökningar rörande enskilda orter och musikaliska institutioner. Det är nödvändigt att erhålla en fast grundval för dateringen av tryckta musikalier; beträffande handskrivet material är det bl. a. önskvärt med vissa pikturbestämmingar och — särskilt i fråga om anonyma — incipitregistreringar. Listan på önskemål kan göras ännu längre; det må här vara tillfyllest att ange att man med hänsyn till materialets omfattning måste förutse en flerårig uppbyggnadstid för arkivet.

Insamlings- och inventeringsuppgifterna för arkivet kan i huvudsak beräknas bli utförda efter tre olika linjer: (1) att insamla och förvara källmaterial (musikaliskt och annat), (2) att registrera och katalogisera sådant källmaterial, (3) att för forskares räkning hålla material lätt tillgängligt i reproducerad form (mikrofilm, xerox eller fotostater, avskrifter etc.).

Beträffande egentliga arkivaliska samlingar finns på Musikhistoriska museet ett betydande material, vilket kan anses utgöra en grundval för arkivets eget bestånd. Musikaliska samlingar finns även på andra institutioner (Musikaliska akademins bibliotek, Kungl. biblioteket, Uppsala universitetsbibliotek etc.). Det har därför inte i princip förutsetts att Svenskt musikhistoriskt arkiv annat än undantagsvis skall ha till uppgift att förvärva egna samlingar av originalmaterial. Till undantagen hör bl. a. önskemålet om ett allsidigt och fullständigt klipparkiv i fråga om samtida tidskrifter och tidningar; härvidlag kan arkivet anknyta till redan etablerad verksamhet på Musikhistoriska museet.

Vad punkt 2 beträffar, föreligger vid Musikhistoriska museet flera värdefulla katalogserier och registreringar av konserter, tonsättare, musiker och instrumentbyggare. Dessa serier utgör en fast utgångspunkt för ett viktigt led i arkivets verksamhet. Avsikten är nämligen att förlägga tyngdpunkten till ett omfattande inventerings- och registreringsarbete med beaktande av olika slag av musikaliskt och musikhistoriskt källmaterial. Bl. a. bör en syste-

matisk genomgång av offentliga och privata samlingar företagas. Självfallet rör det sig här om ett synnerligen vidsträckt arbetsområde. Man måste dock tänka sig en planering av inventeringsarbetet så att det inriktas på vissa enhetliga kategorier av »fyndorter»: förutom till de privata samlingarna tages hänsyn till förråd i arkiv, museer, större bibliotek, skolbibliotek, i kyrkomusikaliska samlingar etc.

Den tredje, även den betydelsefulla, gruppen av arkivmaterial utgöres alltså av excerpter, insamlade i form av kopior och/eller avskrifter av musikhistoriskt relevanta texter (såsom uttalanden i brev och memoarer eller artiklar och recensioner i tidningspressen). Just genom att arbetet på arkivet bedrivs på institutionell grundval ges därigenom goda förutsättningar att effektivisera insamlandet och sammanställandet av sådana uppgifter. De ligger utspridda och är tidsödande att uppsöka. Men de är av central betydelse. Det kan t. ex. vara fråga om en källa, i vilken den musikaliska idédebattens utveckling i vårt land belyses. Eller det kan gälla undanskymda och svåråtkomliga notiser, som kan vara betydelsefulla som fragment till tecknande av bilden av en tonsättares verksamhet. Dessutom är det välkänt att en och samma text kan ha relevans utifrån flera olika frågeställningar. Sistnämnda förhållande medför i sin tur att man måste ställa speciella krav på katalogiseringen.

Beträffande utformningen av de kataloger, register, materialsamlingar o. dyl. som skall sammanställas vid Svenskt musikhistoriskt arkiv kan generellt sägas, att det bör ske på ett sådant sätt, att resultatet så snart som möjligt kan börja fungera som ett effektivt arbetsinstrument, där en med åren allt mera fullständig kollektion av data och upplysningar finnes centralt registrerad. För närvarande är katalogiseringen påbörjad efter mera allmänna riktlinjer för att få till stånd en bibliografisk förteckning, en biografisk och en topografisk serie samt en ämneskatalog. Även om nytillkommande typer av material kommer att kräva särskilda delserier, har man med stöd av redan vunnen erfarenhet anledning räkna med att de nu i begynnelsekedet anlagda serierna länge bör kunna fungera som ett slags centralkatalog. Denna planläggning kan motiveras med att det är synnerligen önskvärt med en huvudkatalog av nominalkaraktär. Avsikten är dock även att sammanföra materialet i så många olika serier, att erforderliga delar därav lätt kan framtagas i samband med av forskningen aktualiserade undersökningsled. I den mån det kan effektivisera arbetet förutser man vid arkivet också att taga all vederbörlig hänsyn till nya erfarenheter i fråga om dokumentationsteknik och informationsbehandling, eventuellt med hjälp av datamaskiner.

Beträffande editionsuppgifterna behöver man inte tveka om att arkivet

kan vara till gagn för forskningen genom att sörja för att musikhistoriskt betydelsefulla texter blir lätt åtkomliga i kommenterade nyutgåvor. Flera exempel kan nämnas på sådana äldre arbeten i vilka framställningen har relevans för olika sektioner även inom den historiskt inriktade musikforskningen; ett äldre arbete av detta slag är Hülphers' »Historisk afhandling ...» från 1773, om vars utgivning förhandlingar har inletts. Man kan vidare nämna viktiga brevsamlingar eller andra slutna grupper av källmässigt betydelsefulla texter. Sådant källmaterial är också ofta ett oundgängligt komplement till musikalieeditionerna.

Utöver denna editionsverksamhet, där urvalet måste bestämmas från fall till fall, skall som ett komplement mera regelbundet återkommande »bulletiner» utges från arkivet, i vilka korta meddelanden kommer att lämnas fr. a. om beståndet i viktiga musikaliesamlingar i offentliga och privata arkiv. Dessa uppgifter kan tänkas kompletteras på olika vis; likaså kan det bli möjligt att i efterhand samla sådant material i tryckta kataloger.

Slutligen är det av vikt att arkivet kan fungera som informations- och kontaktinstans. Flera synpunkter kunde anföras beträffande denna sida av verksamheten. Arkivets uppgift skall i första hand, men inte enbart, vara att hålla uppgifter rörande källmaterial tillgängliga för svenska och utländska forskare. I internationellt perspektiv är det en självklar uppgift för arkivet att hålla kontakt med liknande institutioner i andra länder. Just för att åstadkomma en rationalisering av vissa moment i forskningen har bland arkivets kontaktfunktioner skisserats möjligheten att samordna olika forskningsinsatser som har direkt beröring med varandra eller delvis faller inom samma område. Ett viktigt skäl härvidlag bl. a. att försöka undvika dubbelarbete: det har mer än en gång hänt att tidsödande arkivgenomgångar onödigtvis utförts av flera olika forskare inom samma material — ofta kanske med negativt resultat. Det bör i detta sammanhang framhållas som en av arkivets viktigaste funktioner att kunna tillhandahålla aktuella informationer om nyfunnet källmaterial av musikhistorisk betydelse. Härvidlag skulle ett öppnare samarbete mellan musikforskarna i landet bli till fördel för samordningen av olika forskningsinsatser, i synnerhet beträffande sådant material som den enskilde forskaren inte inom kort tid önskar utnyttja för egen del. I den mån sådana källuppgifter rapporteras till arkivet kommer de att där förses med uppgiftslämnarens namn samt datering av den tidpunkt då uppgiften lämnats. På så sätt bör garantier skapas mot att andras upptäckter blir otillbörligt utnyttjade, samtidigt som den aktuella informationen kan effektiviseras. I den utsträckning svenska musikforskare är villiga att samarbeta genom att till arkivet ge rapporter om sina pågående forskningar, kan det även bli

möjligt att genom en allmän genomgång av stoffet ange på vilka områden material ligger obearbetat, dvs. var det finns obearbetat källmaterial respektive önskvärda och angelägna nya forskningsuppgifter.

Även detta är ett av de led i arkivets arbetsprogram, som endast kan skisseras. Arkivets funktioner som kontaktinstans bör kunna växa fram tämligen naturligt genom de anknytningar som blir aktuella genom det dagliga arbetet. Så mycket kan dock sägas: på denna punkt liksom på många andra beror formerna för Svenskt musikhistoriskt arkivs utveckling på hur det tages i anspråk inom och utom landet när det gäller för dess verksamhet relevanta uppgifter.